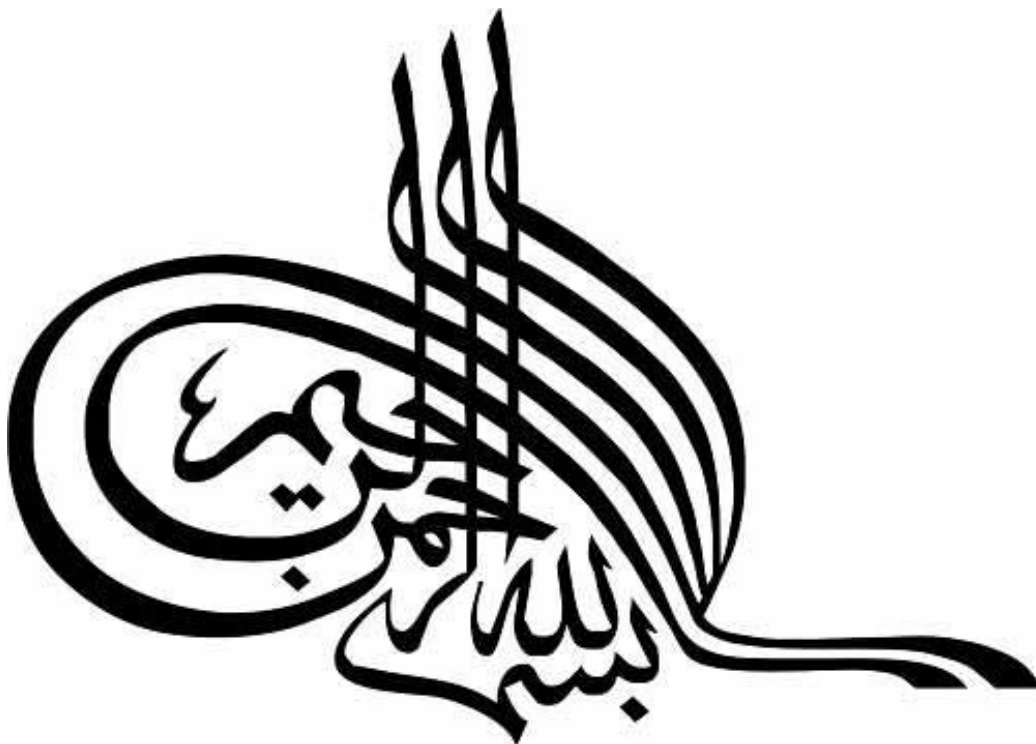

دانشگاه غیر دولتی و غیر انتفاعی طب‌رستان

دانشکده علوم انسانی

گروه حقوق خصوصی

بررسی سن بلوغ جهت حضانت فرزند از نظر حقوق مدنی و فقه امامیه

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته حقوق گرایش خصوصی

استاد راهنما:

فخراله ملایی کندلوسی

نگارنده:

پیام بابایی

تابستان ۱۳۹۷

دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

بعد از دفاع اسکن شود

فرم ارزیابی مقاله

اسکن شود

اظهارنامه دانشجو

عنوان پایان نامه: بررسی سن بلوغ جهت حضانت فرزند از نظر حقوق مدنی و فقه امامیه

استاد راهنما: جناب آقای دکتر فخرالله ملایی کندلوس

اینجانب پیام بابائی دانشجو دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش خصوصی دانشگاه مؤسسه آموزش عالی غیر دولتی - غیر انتفاعی طبرستان به شماره دانشجویی گواهی می‌نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و صحت و اصالت مطالب نگارش شده مورد تأیید می‌باشد و در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. به علاوه گواهی می‌نمایم که مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و در تدوین متن پایان نامه چارچوب مصوب دانشگاه را به طور کامل رعایت کرده ام.

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از این پایان نامه کارشناسی ارشد، برای دانشگاه مؤسسه آموزش عالی غیر دولتی - غیر انتفاعی طبرستان محفوظ است. نقل مطالب با ذکر منبع بلا مانع است.

امضاء دانشجو:

تاریخ: شهریور ماه ۱۳۹۷

تقدیم

سپاس بی منتا خدای را که اشرف مخلوقات را به زیور عقل آراست و بزرگ کنجینه عقل را در آدمی ودیعت نهاد و در دلی کران بر سرور کائنات که قواعد سعادت بشر را بنا نهاد و راه راست را به او نمایاند و تحت بیار بر جانشینان پاک او که واسطه فیضند و معلمان راستین.

با سپاس فراوان از سه وجود مقدس

آنان که ناتوان شدند تا ما به توانایی برسیم...

موبایشان سفید شد تا ما رو سفید شویم...

سوتخند ما که ما بخش وجودمان و روشنگر راهمان باشند...

پدرمان

مادمان

استادمان

سپاسگزاری

لازم می دانم از جناب آقای دکتر فخراسد ملایی کندلوس و همچنین دوستان همراهی که از ابتدا تا پایان در

تهیه و تنظیم این تحقیق تاثیرگذار بوده اند قدردانی کنم.

پیام بابائی

تأبستان ۱۳۹۲

چکیده

موضوعی که نظر ما را به خود جلب کرده و کمتر مورد بحث و بررسی قرار گرفته این است که حضانت پس از بلوغ موضوعیت دارد یا خیر و در صورتی که حضانت پس از بلوغ موضوعیت داشته باشد آیا پس از رشد موضوعیتش را کماکان حفظ می کند یا از دست میدهد.

هدف تحقیق بررسی جنبه های مختلف و نامعلوم مساله حضانت پس از بلوغ و رشد فرزند است که آیا موضوعیت دارد یا خیر؟

این تحقیق به صورت توصیفی و کتابخانه ای از طریق فیش برداری و با مراجعه به کتب ، مقالات و پایان نامه های مرتبط با موضوع تهیه و تنظیم گردیده است.

دستآورد تحقیق نیز این است که در فقه، علاوه بر بلوغ رشد فرزند نیز برای خروج او از حضانت لازم دانسته شده است. حال آن که در قانون مدنی، فرزند صرفا با بلوغ از حضانت ابوی خارج می شود. همچنین با توجه به موضوعاتی که در باب وجود یا عدم وجود موضوعیت حضانت با بلوغ و همچنین وجود موضوعیت حضانت تا بلوغ و تا رشد مطرح شده به این نتیجه رسیدیم که حضانت پس از رشد موضوعیت ندارد.

این تحقیق در سه فصل تنظیم و تهیه گردیده است.

در فصل اول به کلیات و مفهوم شناسی پرداخته می شود و در فصل دوم رابطه سن بلوغ و رشد با حضانت مورد بررسی قرار می گیرد و در فصل سوم تئوریهای حقوقی و فقهی سن بلوغ جهت حضانت مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

واژگان کلیدی: سن بلوغ - حضانت - پایان حضانت

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱	فصل اول: مقدمه و طرح تحقیق.....
۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۲-۱- عنوان تحقیق.....
۳	۱-۲-۱- مسئله تحقیق.....
۳	۲-۲-۱- طرح تحقیق.....
۳	۳-۲-۱- سوال های تحقیق.....
۴	۴-۲-۱- فرضیه های تحقیق.....
۴	۵-۲-۱- روش تحقیق و ابزار گردآوری اطلاعات.....
۴	۶-۲-۱- ضرورت انجام تحقیق.....
۵	۷-۲-۱- پیشینه پژوهش.....
۵	۸-۲-۱- اهداف پژوهش.....
۵	۹-۲-۱- نوآوری تحقیق.....
۵	۱۰-۲-۱- محدودیتهای تحقیق.....
۶	۱۱-۲-۱- ساختار پژوهش.....
۷	فصل دوم: مفهوم شناسی و پیشینه تحقیق.....
۸	۲-۱-۱- معنای بلوغ.....
۸	۲-۱-۱-۱- بلوغ در لغت.....
۹	۲-۱-۱-۲- بلوغ در اصطلاح حقوقی.....
۹	۲-۱-۱-۳- بلوغ در اصطلاح فقهی.....
۹	۲-۱-۲- اقسام بلوغ.....
۹	۲-۱-۲-۱- بلوغ جسمی.....
۱۰	۲-۱-۲-۲- بلوغ عقلی.....
۱۱	۱-۲-۳- مبنا و معیار بلوغ.....
۱۱	۲-۱-۳-۱- مبنا و معیار بلوغ در پسران.....
۱۲	۲-۱-۳-۲- مبنا و معیار بلوغ در دختران.....
۱۳	۲-۲- مفهوم شناسی حضانت.....
۱۳	۲-۲-۱- تعریف حضانت.....
۱۳	۲-۲-۱-۱- حضانت در لغت.....

۱۴	۲-۲-۱-۲- حضانة در اصطلاح حقوق.....
۱۵	۲-۲-۱-۳- حضانة در اصطلاح فقه.....
۱۹	۲-۲-۲- ماهیت حضانة.....
۱۹	۲-۲-۲-۱- حق بودن حضانة.....
۱۹	۲-۲-۲-۲- حق بودن حضانة برای مادر و تکلیف بودن آن برای پدر.....
۱۹	۲-۲-۲-۳- حق و تکلیف بودن حضانة.....
۲۱	۲-۲-۳- مبنا و معیار حضانة.....
۲۲	۲-۳- تاریخچه بحث سن بلوغ جهت حضانة.....
۲۲	۲-۳-۱- تاریخچه بحث سن بلوغ جهت حضانة در اسلام.....
۲۳	۲-۳-۲- تاریخچه بحث سن بلوغ جهت حضانة در حقوق ایران.....
۲۵	فصل سوم: رابطه سن بلوغ و رشد با حضانة.....
۲۶	۳-۱-۱- وجود موضوعیت حضانة با بلوغ.....
۲۷	۳-۱-۲- عدم وجود موضوعیت حضانة با بلوغ.....
۲۹	۳-۲- وجود موضوعیت حضانة با بلوغ تا رشد و وجود موضوعیت حضانة پس از بلوغ و رشد.....
۲۹	۳-۲-۱- وجود موضوعیت حضانة با بلوغ تا رشد.....
۳۰	۳-۲-۲- وجود موضوعیت حضانة پس از بلوغ و رشد.....
۳۵	فصل چهارم : تئوریهای حقوقی و فقیه سن بلوغ جهت حضانة.....
۳۶	۴-۱- تئوریهای حقوقی سن بلوغ جهت حضانة در حقوق ایران.....
۳۶	۴-۱-۱- قائلین به بلوغ محض (فقط بلوغ).....
۳۷	۴-۱-۲- قائلین به بلوغ همراه با رشد.....
۳۹	۴-۲- تئوریهای حقوقی سن بلوغ جهت حضانة فرزند در فقه امامیه.....
۳۹	۴-۲-۱- قائلین به بلوغ محض (فقط بلوغ).....
۴۰	۴-۲-۲- قائلین به بلوغ همراه با رشد.....
۴۴	فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات.....
۴۵	۵-۱- نتیجه‌گیری.....
۴۵	۵-۲- پیشنهادات.....
۴۷	منابع و مراجع.....
۴۸	الف- منابع فارسی.....
۴۸	ب- منابع عربی.....
۵۲	چکیده انگلیسی.....

فصل اول: مقدمه و طرح تحقیق

۱-۱- مقدمه

در جامعه امروز توجه به نهاد خانواده و همچنین مصلحت اطفال امر ساده ای نیست که بتوان به سادگی از مسائل پیچیده آن گذر کرد و باید بیشتر از گذشته مورد توجه قرار گرفته و توجه به این امر از مسائل کلیدی و حیاتی هم برای جامعه و هم خانواده و هم اطفال است که اگر توجه به این مباحث مورد عقلت قرار گیرد مطمئناً هم جامعه و هم خانواده و هم اطفال دچار ضربات جبران ناپذیری خواهد شد. حال در جامعه امروز که مشکلات اخلاقی و تربیتی و اقتصادی و بیکاری روز به روز در حال افزایش است این سوال مطرح می شود که آیا پایان یافتن حضانت فرزند پس از سن بلوغ و رشد با توجه به وضع موجود جامعه امری منطقی است یا خیر؟

حال با توجه به حساسیت موجود در این سن (دختر ۹ سال - پسر ۱۵ سال) علی الخصوص با توجه به سن کم بلوغ در دختران مطمئناً دختر ۹ ساله پس از سن بلوغ تا زمان رشدش نیاز به حضانت دارد. علاوه بر این پس از سن بلوغ و رشد نیز چه در دختر و چه در پسر توجه به امر حضانت خالی از مزیت نبوده و مطمئناً نتایج خوبی را به ارمغان خواهد آورد فلذا با توجه به موارد معنونه اگر مورد غفلت واقع گردد ضربات جبران ناپذیری به فرد و جامعه و خانواده وارد خواهد کرد. مسئله ای که در این تحقیق توجه ما را به خود جلب کرده بررسی سن بلوغ جهت حضانت فرزند از این منظر که آیا پس از سن بلوغ و سن رشد حضانت موضوعیت دارد یا خیر؟ (از نظر حقوقی مدنی و فقه امامیه) ما در این تحقیق به این امر می پردازیم که چرا با توجه به مطالعات گسترده فقها و حقوق دانان هنوز مسائلی از آن ناشناخته مانده است. مطمئناً توجه به امر حضانت پس از سن بلوغ و رشد در جامعه امروز با توجه به مشکلات متنوع ای که بر سر راه افراد خانواده به وجود می آید خالی از لطف نبوده و نمی تواند روزه های امیدی در خصوص بهبودی شرایط فعلی به ارمغان آورد.

ولی با این اوصاف قانون گذار ما وفقه امامیه به مسئله حضانت پس از بلوغ و رشد توجهی نداشته و در فقه امامیه در خصوص موضوعیت حضانت پس از بلوغ و رشد صحبت شده و اکثریت فقهای امامیه بر این نظرند که زمانی فرزند از حضانت ابویین خارج می شود که علاوه بر بلوغ، رشدش هم ثابت شود ولی در قوانین موضوعه و قانون مدنی در این خصوص به صراحت تعیین تکلیف نشده همچنین مقالاتی به امر حضانت و بلوغ پرداخته ولی در خصوص پایان حضانت و اینکه آیا پس از بلوغ و همچنین رشد حضانت دارای موضوعیت است یا خیر؟

بحث جامع و کاملی در این خصوص صورت نگرفته و یا اگر گرفته نتیجه کار آمدمی را در پی نداشته است و

لازم است قانون گذار ایران توجه به این امر حیاتی که خانواده و فرزند و جامعه را در بطن خود دارد مورد توجه ویژه قرار دهد.

۱-۲- عنوان تحقیق

عنوان تحقیق بررسی سن بلوغ جهت حضانت فرزند از نظر حقوق مدنی و فقه امامیه می باشد.

۱-۲-۱- مسئله تحقیق

مطمئناً نهاد خانواده و همچنین مصلحت اطفال امر ساده ای نیست که بتوان به سادگی از مسائل پیچیده آن گذر کرد و توجه به این امر از مسائل بسیار کلیدی و حیاتی هم برای جامعه و هم خانواده و هم اطفال است که اگر توجه به این مباحث مورد غفلت قرار بگیرد مطمئناً هم جامعه و هم خانواده و هم اطفال دچار ضربات جبران ناپذیری خواهند شد. فرزندى که به سن بلوغ رسیده آیا بعد از سن بلوغ و رشد مساله حضانت برایش معنا دارد یا خیر.

با توجه به حساسیت موجود در این سن علی الخصوص با توجه به سن کم بلوغ در دختران مطمئناً دختر ۹ ساله پس از سن بلوغ تا زمان رشدش نیاز به حضانت دارد که اگر این امر مورد غفلت قرار گیرد ضربات جبران ناپذیری به فرد و هم جامعه و هم خانواده وارد خواهد شد.

ما در این تحقیق بر آن شده ایم که به بررسی سن بلوغ جهت حضانت فرزند از این منظر که آیا پس از بلوغ و رشد حضانت فرزند موضوعیت دارد یا خیر از نظر حقوق مدنی و فقه امامیه بپردازیم و به این امر بپردازیم که چرا با توجه به مطالعات گسترده فقها و حقوق دانان هنوز مسائلى از آن ناشناخته مانده است.

۱-۲-۲- طرح تحقیق

آماده کردن طرح تحقیقاتی اولین قدم در انجام یک پژوهش علمی است.

۱-۲-۳- سوال های تحقیق

سوال اصلی

برای پایان حضانت فرزندان چه سنی و چه مبنایی مورد توجه فقه امامیه و حقوق مدنی ایران می باشد؟

سوال های فرعی

- ۱: مبنای حضانت فرزندان از نظر فقه امامیه چه می باشد؟
- ۲: مبنای حضانت فرزندان از نظر حقوق مدنی ایران چه می باشد؟
- ۳: ماهیت حضانت از نظر فقه امامیه و حقوق ایران چیست؟
- ۴: مبنا و معیار بلوغ در پسران و دختران چیست؟

۴-۲-۱- فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی

به نظر می رسد در فقه امامیه زمانی فرزند از حضانت ابویین خارج میشود که علاوه بر بلوغ، رشدش هم ثابت شود. ولی در حقوق مدنی فرزند صرفا با بلوغ از حضانت ابویین خارج میشود.

فرضیه های فرعی

- ۱: کرامت اطفال ، حیات و سلامتی جسمی و روحی اطفال ، تعلیم و تربیت اطفال، رشد جسمی و روحی اطفال و ...
- ۲: نگهداری و تعلیم و تربیت اطفال، حمایت قانونی از اطفال و رعایت مصلحت اطفال و ...
- ۳: به نظر می رسد هم حق والدین است و هم تکلیف، البته در ان خصوص نظرات متفاوتی وجود دارد.
- ۴: به نظر می رسد علاوه بر معیار سنی نشانه های خاص دیگری برای شناسایی بلوغ چه در دختر و چه در پسر وجود دارد که از آن تحت عنوان صفات ثانویه جنسی یاد می شود که باید در کنار سن ملاک احراز بلوغ قرار داده شود.

۵-۲-۱- روش تحقیق و ابزار گردآوری اطلاعات

روش این تحقیق به صورت توصیفی و کتابخانه ای از طریق فیش برداری و با مراجعه به کتب، مقالات و پایان نامه های مرتبط با موضوع می باشد.

۶-۲-۱- ضرورت انجام تحقیق

اینکه قانون پایان حضانت را بلوغ دانسته و فقه امامیه رشد را پایان حضانت تلقی کرده امری است که در

جامعه امروز در مقام عمل در پیاده سازی آسیب جبران ناپذیری به جامعه و خانواده و فرزند وارد ساخت چرا که با توجه به حساسیت موجود در این سن (دختر ۹ سال و پسر ۱۵ سال) علی الخصوص با توجه به سن کم بلوغ در دختران مطمئناً دختر ۹ ساله پس از سن بلوغ تا زمان رشدش نیاز به حضانت دارد که اگر این امر حتی پس از رشد نیز مورد عقلت قرار گیرد چه در دختران و چه در پسران ضربات جبران ناپذیری به بار خواهد آورد که به تبعیت از آن جامعه و خانواده نیز آسیب جدی خواهند دید.

۱-۲-۷- پیشینه پژوهش

در فقه امامیه در خصوص این که آیا حضانت پس از بلوغ و رشد موضوعیت دارد یا خیر صحبت شده و اکثریت فقهای امامیه براین نظرند که زمانی فرزند از حضانت ابوبین خارج میشود که علاوه بر بلوغ، رشدش هم ثابت شود ولی در قوانین موضوعه و قانون مدنی در این خصوص به صراحت تعیین تکلیف نشده است همچنین مقالاتی به امر حضانت و بلوغ پرداخته ولی در خصوص پایان حضانت و این که آیا پس از بلوغ و همچنین رشد حضانت دارای موضوعیت است یا خیر بحث جامع و کاملی در این خصوص صورت نگرفته یا اگر گرفته نتیجه کارآمدی را در پی نداشته است و لازم است که قانون گذار ایران توجه به این امر حیاتی که خانواده، فرزند و جامعه را در بطن خود دارد مورد توجه ویژه قرار دهد.

۱-۲-۸- اهداف پژوهش

هدف این پژوهش تبیین و تشریح جنبه های مختلف مبانی فقهی و حقوقی سن بلوغ جهت حضانت فرزند در قانون مدنی و فقه امامیه است و همچنین به بررسی سنی که فرزند از حضانت ابوبین خارج می شود می پردازیم.

۱-۲-۹- نوآوری تحقیق

تحقیق مزبور به صورت مطالعه تطبیقی بررسی سن بلوغ جهت حضانت فرزند از نظر فقه امامیه و حقوق ایران و تعیین جنبه های فقهی و حقوقی آن یک پژوهش نو و تازه ای می باشد.

۱-۲-۱۰- محدودیت های تحقیق

همواره پژوهشگران در تحقیقات خود با محدودیت ها و موانعی مواجه هستند که این محدودیت و

موانع ممکن است پژوهشگر را با مشکلاتی رو به رو نماید. در این تحقیق در خصوص وجود و عدم وجود موضوعیت حضانت با بلوغ به دلیل کمبود منابع و کلی گویی در جمع آوری مطالب در این خصوص با مشکلاتی مواجه گردیدم.

۱-۲-۱۱- ساختار پژوهش

این تحقیق در سه فصل تنظیم گردیده است.

در فصل اول به کلیات و مفاهیم پرداخته میشود و در فصل دوم رابطه سن بلوغ و رشد با حضانت مورد بررسی قرار میگیرد و در فصل سوم تئوریهای حقوقی و فقهی سن بلوغ جهت حضانت مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

فصل دوم: مفهوم شناسی و پیشینه تحقیق

۲-۱- مفهوم شناسی بلوغ

۲-۱-۱- معنای بلوغ

۲-۱-۱-۱- بلوغ در لغت

بلوغ از بلغ در لغت به معنای رسیدن به انتهای مقصد است اعم از آن که مقصد مکان باشد یا زمان یا امری معین و البته گاهی نزدیک شدن به مقصد مراد است هرچند به آخر آن نرسد.^۱ همچنین در جای دیگری بلوغ در لغت به معنای وصول به چیزی، رسیدن به مراد، رسیدن یا نزدیک شدن به پایان مقصد (مکان، زمان یا امری دیگر)، کامل شدن و پختن میوه و رسیدن کودک به سن رشد به کار رفته است.^۲

همچنین در فرهنگ فارسی معین بلوغ به معنای به سر رسیدن یا رسیدن به سن رشد، رسیدگی، سن قانونی به کار رفته است^۳ و بلوغ در لغت نامه دهخدا به معنای رسیدن به مکانی یا نزدیک به رسیدن (منتهی الارب). وصول یا مشرف شدن بر وصول. (اقرب الموارد). و از آن جمله است: آیه فاذا بلغن احلهن.^۴ یعنی نزدیک شدند بدان. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب). نزدیک شدن به چیزی و رسیدن.^۵ به پایان رسیدن، به بن انجامیدن.^۶ همچنین در جای دیگری بلوغ در اصطلاح به معنی رسیدن کودک به سن تکلیف . بلوغ عبارت است از پایان دوران کودکی فرد و رسیدن وی به سنی که اهلیت توجه تکلیف پیدا کرده ملزم به رعایت قوانین شرعی می گردد^۷ و همچنین برخی بلوغ را رسیدن به بلوغ جنسی و تکامل از نظر نیروی جنسی تعریف کرده اند و برای تعیین بلوغ معیار و شواهدی ذکر کرده اند و آثاری را بار نموده اند (که در ادامه به آن خواهیم پرداخت) که یکی از آثار بلوغ این است که بلوغ یکی از پیش شرایط های رشد می باشد، بررسی آن به عنوان یکی از پایه های رشید شدن در فقه امامیه و قوانین کنونی ایران می باشد و از دیگر آثار بلوغ در مسئولیت کیفری است.^۸

۱- قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۱، ۲، ۶، چاپ ششم، تهران، دار المکتب الاسلامیه، ۱۱۱۲ق

۲- اصفهانی، راغب، المفردات فی غریب القرآن

۳- فرهنگ فارسی معین ، ۱۳۷۱، ج ۱، ص ۱۳۶۰

۴- قرآن ۲۳۴/۲

۵- بیهقی، احمد بن علی، تاجر المصادر بیهقی

۶- دهخدا، علی اکبر، ۱۶۳۱، لغت نامه دهخدا، ج ۱۱، تهران، ناشر موسسه لغت نامه دهخدا

۷- شاهرودی، سید محمود، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، چاپ اول، ج ۲، قم، ۱۱۲۳ق، ص ۱۶۱

۸- الطریحی، فخر الدین، مجمع البحرین، تهران، انتشارات مرتضوی، چاپ سوم، ج ۱، ص ۶

۲-۱-۱-۲- بلوغ در اصطلاح حقوقی

بلوغ در اصطلاح حقوقی، آغاز مرحله ای طبیعی در زندگی کودک است که در آن، یا پیدایی و شکوفایی غریزه جنسی و پدید آمدن دگرگونی های جسمی و روانی و رشد عقلی و ادراکی به مرتبه مردان و زنان نایل می شود.^۱

همچنین در جای دیگر به معنی رسیدن کودک به سن تکلیف، بلوغ عبارت است از پایان دوران کودکی فرد و رسیدن وی به سنی که اهلیت توجه تکلیف پیدا کرده، ملزم به رعایت قوانین شرعی می گردد.^۲ همچنین برخی بلوغ را رسیدن به بلوغ جنسی و تکامل از نظر نیروی جنسی تعریف کردند.^۳ همچنین قانون گذار در قانون مدنی تا قبل از اصلاحات سال ۱۳۶۱ به طور معین سن بلوغ را مشخص ننموده بود هرچند سن رشد و تعیین حداقل سن ازدواج را در قانون مدنی معین کرده بود ولی بعد از اصلاحات سال ۱۳۶۱ و خلاف اماره رشد در راستای اسلامی سازی قوانین و به دلیل این که در فقه بلوغ را مقدمه رشد می دانند مجبور به تعیین سن بلوغ در قانون مدنی شد و سن ۹ سال تمام قمری برای دختران و ۱۵ سال تمام قمری برای پسران به عنوان سن بلوغ معین گردید.

۲-۱-۱-۳- بلوغ در اصطلاح فقهی

بلوغ در فقه یعنی رسیدن به سن یا مرحله ای که احکام دینی، واجبات و حرام ها شامل حال انسان می شود. همچنین به معانی وصول به چیزی، رسیدن به مراد یا نزدیک شدن به پایان مقصد، کامل شدن و پختن میوه و رسیدن کودک به سن رشد به کار رفته است.^۴

۲-۱-۲- اقسام بلوغ

۲-۱-۲-۱- بلوغ جسمی

بلوغ جسمانی به مجموعه تغییرات فیزیکی و فیزیولوژیکی در بدن انسان و سایر جانوران گفته می شود که بر اساس آن ها بیشتر بر اثر ترشح هورمون های گوناگون، بدن کودک تبدیل به بدن بزرگسال می شود. بیشتر این تغییرات جنبه جنسی دارد و به غدد و اندام های جنسی مرتبط می شوند. به همین علت بلوغ باعث ایجاد آمادگی، احساس نیاز و توانایی سکس و تولید مثل می شود. زمان فرآیند ها و نشانه های بلوغ در پسران

^۱- خوئی، سید ابوالقاسم، منهاج الصالحین، چاپ بیست و هشتم، قم، مدینه العلم، ج ۲، ص ۲۸۶، ۱۴۱۰ ق

^۲- شاهرودی، سید محمود، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، چاپ اول، ج ۲، قم، ۱۳۸۳ ق، ص ۱۶۱ واسطی، ۱۱۱۱، ج ۲، ص ۷

^۳- الطریحی، فخر الدین، مجمع البحرین، تهران، انتشارات مرتضوی، چاپ سوم، ج ۱، ص ۶، ۱۱۱۳

^۴- ابن فارسی، معجم مقاییس اللغة، چاپ عبد الاسلام محمد هارون، قم، ۱۴۰۴

و دختران متفاوت است. جهش بلوغ اصطلاحاً به رشد جسمانی بسیار سریع گفته می شود که معمولاً در اوایل بلوغ رخ می دهد که در نهایت موجب افزایش قد و وزن و رشد عضلات بدن می شود. رسیدن به بلوغ جسمانی در انسان ها چندان فرق نمی کند و معمولاً در مرد ها پانزده سال قمری و در زنان نه سال قمری است. البته در جای دیگری آمده بلوغ در پسران دیرتر از دختران رخ می دهد و معمولاً سنین ۱۰ تا ۱۶ سالگی زمان بروز بلوغ جسمانی در پسران است. سرعت بلوغ نیز در پسران کمتر از دختران است. بلوغ در دختران فرق می کند و معمولاً از سن ۹ تا ۱۶ سالگی در تغییر است. به طور کلی دختران در سن حدود ۲ سال زودتر از پسران بالغ می شوند.^۱

۲-۱-۲-۲- بلوغ عقلی

بلوغ عقلانی که از آن به بلوغ فکری و بلوغ روانی و بلوغ رشد تعبیر می شود عبارت است از این که انسان از نظر فکری و عقلی به سنی برسد که تشخیص سود و زیان را بدهد و اموالش را در معرض حیف و میل قرار ندهد.

رسیدن به بلوغ عقلانی در افراد مختلف فرق می کند ممکن است کسی در حدود ۲۰ سالگی و کسی در سنین بالاتر به این مرحله برسد و چنین نیست که با رسیدن به بلوغ عقلانی دیگر رشد انسان متوقف شود بلکه هر روز کامل و کامل تر می گردد.

معمولاً سن رشد عقلانی میان ۲۰ تا ۴۰ سالگی است. و قرآن کریم در جایی راجع به نوع انسان ۴۰ سالگی را کمال سنی رشد و رسیدن به بلوغ عقلانی معرفی می کند تا وقتی که انسان به کمال رشد خود رسید و به چهل رسید گفت: پروردگارا مرا توفیق ده تا نعمت تور را سپاسگذار باشم.^۲ در این آیه خاطر نشان می سازد که چون یوسف به کمال رشد خود رسید به او حکمت و علم دادیم.^۳

بلوغ عقلی که از آن تحت عنوان رشد هم تعبیر می شود به معنای پختگی و رسیده شدن میوه عقل است.^۴ در قرآن کریم نیز درباره اقسام بلوغ سه تعبیر به کار رفته است.^۵

۱- شمشیری میلانی، حوریه، کتاب جامع بهداشت عمومی، ج ۳، فصل ۱۱، گفتار ۲۰

۲- شمشیری میلانی، حوریه، کتاب جامع بهداشت عمومی، ج ۳، فصل ۱۱، گفتار ۲۰

۳- جعفری، یعقوب، تفسیر کوثر، ج ۵، ص ۳۶۲

۴- طباطبائی، محمد حسین، ترجمه، موسوی همدانی، سید محمد باقر، ترجمه المیزان، ج ۴، ص ۲۷۵، ناشر، دفتر انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴ ش

۵- قرآن الکریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی